

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора В. В. Черниш
на дисертаційну роботу
Шиманської Віри Володимирівни
«Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному
англомовному спілкуванні майбутніх екологів»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертації Шиманської Віри Володимирівни не викликає жодних сумнівів, адже формування лексичної компетентності в англomовному спілкуванні є критично важливим для майбутніх екологів, оскільки екологи часто працюють у міжнародних командах, беруть участь у конференціях та семінарах, де англійська мова є основною мовою спілкування. Володіння спеціалізованою англійськомовною лексикою розширює можливості для професійного розвитку фахівця включаючи участь у міжнародних програмах обміну, стажуваннях та проєктах, дозволяє ефективно обмінюватися інформацією та співпрацювати з колегами з інших країн, забезпечує їхню здатність до ефективної комунікації професійного зростання, та успішної інтеграції в міжнародну наукову спільноту.

Дисертаційне дослідження виконувалося в межах науково-дослідної теми кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні та методичні засади навчання іноземних мов здобувачів освіти різних рівнів» (номер державної реєстрації 0123U101887). Тему дисертації затверджено Ученою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 8 від 28.03.2023).

Зміст і структура дисертації *відповідають вимогам*, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць такого типу й спрямовані на досягнення мети та

висунутим **завданням**: 1) проаналізувати сутність і структуру лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів; 2) обґрунтувати теоретико-методологічні та методичні передумови формування вказаної компетентності; 3) вивчити проблему змісту навчання, визначити критерії відбору навчального матеріалу і здійснити відбір та за результатами добору укласти зміст навчання майбутніх екологів; 4) встановити етапи формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, розробити відповідну підсистему вправ і змодельовати процес формування вказаної компетентності; 5) здійснити експериментальну перевірку ефективності розробленої методики та за його результатами укласти відповідні методичні рекомендації.

Підпорядковані меті та завданням дисертації застосовані здобувачкою **методи наукового дослідження**: *теоретичні й емпіричні*.

Дисертаційне дослідження Шиманської В. В. складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (207 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 286 сторінок, основний зміст роботи викладено на 198 сторінках. Кожний розділ дисертації логічно завершений, містить висновки, що відповідають змісту та сформульованим завданням дослідження. У вступі до кваліфікаційної роботи **обґрунтовано** вибір теми роботи та її актуальність, чітко **сформульовано** мету й завдання та адекватні методи дослідження, коректно **визначено** об'єкт і предмет, викладено наукову новизну роботи та її практичне значення.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що у ній *уперше*: теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методику формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів; яка реалізується впродовж трьох етапів навчання (ознайомлення, автоматизації, продукування), передбачає використання розробленої підсистеми вправ, що опирається на кейс-метод із застосуванням рольових (навчально-рольових / ділових) ігор та презентацій на

етапі продукування; розроблено лінгводидактичну модель формування вказаної компетентності. *Уточнено* сутність і структуру лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, зміст навчання, критерії добору навчального матеріалу. *Удосконалено* процедуру оцінювання рівня сформованості вказаної компетентності з урахуванням моделі цільової ситуації. *Подальшого розвитку* набуло дослідження способів підвищення ефективності процесу формування вказаної компетентності.

Проаналізувавши дисертацію Шиманської В. В. можна стверджувати, що **всі сформульовані здобувачкою завдання успішно вирішені**, а до **найвагоміших наукових результатів роботи можна віднести такі**: розроблення науково-теоретичного обґрунтування і розроблення методики формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів, встановлення актуальних підходів у руслі яких має здійснювати формування вказаної компетентності, з урахуванням загальнодидактичних і методичних принципів, обґрунтуванням застосування ефективних методів формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні належать кейс-метод, презентація і рольова (навчально-рольова / ділова) гра, створення теоретичних засад моделі цільової ситуації навчання майбутніми екологами англійської мови за професійним спрямуванням й формування у них лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні; до складу зазначеної моделі авторка роботи включає мету навчання, завдання і засоби професійно орієнтованого усного спілкування, комплекс інтересів і навчальних потреб здобувачів освіти, знання, навички, уміння і компетентності, які відповідають уже переліченим компонентам; формулювання критеріїв добору навчального матеріалу, виокремлено одиниці добору: лексичні одиниці, друковані тексти, аудіотексти, відеофрагменти. Авторкою роботи виокремлено й обґрунтовано етапи формування вказаної компетентності, до яких віднесено: ознайомчий етап, етап автоматизації й етап застосування. Відповідно до

обґрунтованих етапів укладено підсистему вправ для формування у майбутніх екологів вказаної компетентності.

Аналіз тексту наукової кваліфікаційної праці Шиманської віри Володимирівни та змісту публікацій здобувачки дають підстави для висновку стосовно **наукової достовірності викладених дисертанткою результатів**. Дисертанткою опрацьовано 207 наукових джерел наукових джерел, вивчення яких дозволило здобувачці створити належну теоретичну базу дослідження, що уможливило представити своє бачення досліджуваної теми.

У *першому розділі* дисертаційного дослідження «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів як наукова проблема» розглянуто особливість професійно орієнтованого спілкування екологів, яке сприймається авторкою як «спілкування в системі взаємодії, зв'язків, цілей, ролей, ситуацій та стратегій», що не викликає сумнівів і заперечень. Шиманська В.В. визначає провідний чинник ефективної комунікації – лексичне оформлення діалогічних та монологічних висловлювань фахівця, що забезпечується добором лексичних одиниць, термінів згідно з комунікативним наміром, ключових характеристик і вимог певного жанру. Здобувачка аргументовано доводить, що інтенсивність взаємодії майбутніх фахівців екологічної галузі як суб'єктів професійно орієнтованого усного англomовного спілкування безпосередньо залежить від їх здатності до усномовленневого спілкування в цілому та рівня сформованості у них лексичної компетентності, зокрема.

Наступним логічним кроком дослідження є визначення підходів у межах яких відбуватиметься формування вказаної компетентності та принципами навчання, що керуватимуть цим процесом. В результаті аналізу комплексу підходів Шиманська В.В. визначила, що найбільш дієвими підходами у векторі дослідження є: компетентнісний, діяльнісний, проблемний та професійно орієнтований підходи. Системою основних дидактичних і методичних принципів формування лексичної компетентності, дотримання яких забезпечує його ефективність та значною мірою визначають зміст навчання, форми організації та методи навчання авторка роботи вважає: принцип

міждисциплінарності й інтегративності та принцип активності, а також принципи діагностичності рівнів сформованості вказаної компетентності, єдності змістово-технологічного забезпечення процесу навчання, професійної спрямованості усного англомовного навчального спілкування, активізації умінь говоріння й аудіювання у контексті проблемних ситуацій професійно орієнтованого спілкування. Ефективними методами формування цільової компетентності Шиманська В.В. обшрунтовано вважає кейс-метод, презентацію та навчально-рольову й ділову гру, оскільки саме в таких іграх студенти імітуючи реальні професійні ситуації виконують природні ролі, засвоюючи вміння непередбаченого / спонтанного мовлення, вдосконалюють уміння та навички лексичного оформлення діалогічних і монологічних висловлювань в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні. В принципі, такі теоретичні засади формування цільової компетентності не викликають заперечення та є логічними.

Ще одним позитивним моментом дисертації та теоретичної візії проблеми здобувачкою є той факт, що формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійськомовному спілкуванні авторка розглядає у єдності навчання діалогічного та монологічного мовлення, при цьому докладно розглянувши окремо лексичне оформлення діалогічного та монологічного мовлення на всіх рівнях від діалогічних єдностей до цілісного природніх діалогів і монологів усіх функціональних типів.

Другий розділ дисертації «Методика формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів» розпочинається із вивчення ключової проблеми для методики навчання іноземних мов на будь-якому рівні – змісту навчання, який безпосередньо пов'язаний із метою навчання та має корелювати із цільовою ситуацією, що передбачає аналіз навчальних потреб і інтересів здобувачів вищої освіти, що було й реалізовано Шиманською В. В. За результатами анкетування, опитування здобувачів вищої освіти, викладачів кафедр географічного та біологічного факультетів, співробітників сфери природокористування, а також аналізу змісту навчальних і робочих програм дисциплін фахової підготовки

майбутніх екологів, глобальних цілей сталого розвитку авторкою дослідження створена модель цільової ситуації формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів.

Зміст навчання розглядається здобувачкою у традиційних аспектах – предметному та процесуальному. До предметного авторка роботи відносить: сфери спілкування, види та способи спілкування, його функції, ситуації професійно орієнтованого усного англомовного спілкування екологів (типові і проблемні), ролі учасників професійно орієнтованого усного англомовного спілкування, лексичний мовний матеріал, мовленнєвий матеріал, комунікативні стратегії, комунікативні цілі й наміри, теми, проблеми, тексти. Компонентами процесуального аспекту змісту навчання дисертанткою приймаються: рецептивні і репродуктивні лексичні навички, вправи, уміння говоріння, аудіювання, відповідні знання, вміння використовувати комунікативні та компенсаторні стратегії. Всі виокремлені складники змісту навчання не викликають сумнівів і заперечень.

На особливе схвалення є вивчення здобувачкою особливостей екологічного дискурсу та виокремлення його ключових характеристик, як-от: точність, лаконічність викладу матеріалу у процесі спілкування, послуговування професійною термінологією, стилістичними прийомами, чітко виражена апеляція до системи цінностей, використання невербальних компонентів спілкування.

Вагомим практичним доробком у роботі є реалізований Шиманською В.В. добір одиниць навчального матеріалу, що увійшов до змісту навчання: 250 термінів і термінологічних словосполучень терміносфери екології, що склали лексичний мінімум для формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англомовному спілкуванні майбутніх екологів. Добір здійснений відповідно до сформульованих авторкою роботи критеріїв: професійної спрямованості; тематичності; семантичної цінності; стилістичної відповідності; сполучуваності; частотності; функціональності. Друковані тексти добиралися згідно з критеріями змістовності, доступності, автентичності,

професійної спрямованості, тематичності, ситуативності, методичної цінності, взірцевості. Аудіотексти й відеофрагменти добрано відповідно до положень критеріїв автентичності, тематичності, проблемності, лексичної наповненості. Добір здійснено коректно з урахуванням усіх вимог до добору навчального матеріалу ієрархічно та лінійно.

Наступним логічним кроком дослідження стало визначення етапів формування цільової компетентності та розроблення вправ, що застосовуватимуться на кожному з них. Всі розроблені оригінальні вправи об'єднані в підгрупи відповідно до їх цілей та сформовані у 5 груп, що склали єдину підсистему вправ. До створеної підсистеми вправ не має зауважень.

Важливим внеском для навчального процесу є власне його модель, що наочно ілюструє його функціонування на практиці, що вдало зроблено в дисертації. Шиманська В. В. розробила структурно-функціональну лінгводидактичну модель, зацентовану на формуванні цільової компетентності. Авторкою виокремлені компоненти лінгводидактичної моделі, вони логічно й послідовно об'єднані у цільово-методологічний, змістовий, організаційний та результативний блоки. Всі блоки взаємопов'язані та аргументовано обґрунтовані. До моделі як такої зауважень немає, вона містить усі необхідні елементи та наочно демонструє відповідність усіх елементів.

Ефективність запропонованої авторкою роботи методики перевірялась у процесі природного, вертикально-горизонтального, відкритого методичного експерименту. Цілі, зміст, завдання та всі необхідні складники експерименту висвітлені в *третьому розділі* дисертаційного дослідження «Ефективність формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англійському спілкуванні майбутніх екологів».

Експеримент відбувся у Львівському національному університеті імені Івана Франка 2020-2021, 2021-2022 навчальних роках та проходив у чотири етапи: підготовчий етап (2019 н.р.) оцінювальний етап (2020 н.р. / 2021 н.р.), етап, експериментального навчання (2020–2022 н.р. / 2021-2023 н.р.), констатувальний етап (2022-2023 н.р.). Таким чином можемо констатувати, що експеримент в цілому тривав з 2019 по 2023 рік.

В експериментальному навчанні взяло участь 80 учасників – здобувачів вищої освіти першого та другого року навчання першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальностей «Екологія», «Науки про Землю», «Біологія та здоров'я людини: середня освіта». На схвалення заслуговує розширення контингенту учасників експерименту -, аспіранти, викладачі та практикуючі фахівці-екологи. Загалом в експерименті взяло участь 202 особи. Необхідно позитивно відзначити тривалість експериментальних розвідок, а також кількість учасників експериментального навчання, що ілюструє ретельність підготовки та всебічність реалізації запропонованої методики.

Усі заплановані дисертанткою етапи перебігу експерименту проведені на відповідному науково-методичному рівні з дотриманням вимог до цього виду науково-методичного дослідження: Шиманська В. В. коректно сформульовано гіпотезу експериментального навчання та його мета й завдання, чітко визначено варійовані та неварійовані умови, описано етапи перебігу експерименту та завдання кожного з них, реалізовано перед- та післяекспериментальні зрізи, здійснено власне експериментальне навчання; коректно одержано, статистично оброблено й інтерпретовано отримані під час проведення експериментального навчання дані.

Задля підтвердження висновків про ефективність розробленої методики Шиманська В. В. застосувала методи математичної статистики t-критерію Стьюдента та критерію Манна Уїтні, останні роблять висновки авторки про ефективність методики переконливими та достовірними.

Проведений експеримент, його результати та їх інтерпретація дали змогу розробити авторці відповідні методичні рекомендації.

Запропонована Шиманською В. В. методика визнана *ефективною* та була *запроваджена до освітнього процесу п'ятьох ЗВО України:*

- Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/75 від 18.12.2023),
- Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 11 від 28.11.2023),

- Національного університету «Львівська Політехніка» (довідка № 62-50-655 від 19.12.2023),
- Мукачевського державного університету (довідка №2683 від 16.11.2023),
- Львівського національного університету імені Івана Франка» (довідка №3175-11 від 18.12.2023).

Здійснений аналіз завдань і висновків, а також тексту дисертації переконливо свідчить про те, що всі завдання дисертаційного дослідження, сформульовані здобувачкою у вступі роботи є виконаними, а його мета досягнута.

Запропонована Шиманською В. В. методика має свої **перспективи**, як-от: екстраполювання окремих положень дослідження на розроблення методики формування рецептивних лексичних навичок у професійно спрямованому читанні, а також формування лексичної компетентності в письмовому спілкуванні фахівців екологічної сфери.

Робота добре проілюстрована таблицями, схемами, доречними цитуваннями, прикладами вправ.

Анотація дисертації, відповідає основному змісту роботи, повністю відображає основні положення, викладені в науковій праці.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і методичних рекомендацій, забезпечується належною теоретичною базою, ретельним вивченням і критичним аналізом наукових праць, коректно та доцільно організованим експериментом, результати якого підтверджуються методами математичної статистики і, загалом, не викликає сумніву.

Дисертаційна робота Шиманської Віри Володимирівни містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати сукупно розв'язують актуальну наукову проблему.

Дисертація є завершеною кваліфікаційною науковою працею, структура якої повністю відображає хід наукового дослідження. Зміст дисертації повно викладено у достатній кількості наукових друкованих праць (п'ять, що відображають основні наукові результати, чотири, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та одна, що додатково відображає наукові результати

дисертації) та апробовано на науково-практичних конференціях. Загалом основні положення дисертаційного дослідження викладено в 9 одноосібних публікаціях і одній у співавторстві.

Всі праці здобувачки викладено суголосно **положенням академічної доброчесності**. Під час рецензування дисертаційної роботи Шиманської В. В. порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та некоректно оформлених текстових запозичень. По всьому тексту роботи прослідковується єдиний стиль викладу здобувачки. Будь-яких ознак неправомірно використання матеріалів інших авторів без зазначення їхнього авторства не було виявлено.

Попри загальне позитивне враження, дисертація містить певні положення, які є **дискусійними і потребують пояснень**:

1. Дисертантка доводить, що спосіб викладення навчального матеріалу має вагомий вплив на міцність його запам'ятовування. Зокрема, вказує, що студенти найкраще запам'ятовують початкову та кінцеву інформацію презентованого нового матеріалу й обґрунтовано вважає ефективним подання інформації, яка вражає, викликає зацікавленість чи здивування з використанням нових лексичних одиниць. Відтак, у наведених на сторінках дисертації прикладах вправ ми не знаходимо вправ такого типу з використанням проаналізованих на сторінках дисертації навчально-когнітивних стратегій.

2. Відсутнє чітке розмежування між функціями усномовленнєвих формул та мовленнєвих кліше, на які опирається дисертантка у процесі розроблення авторської методики.

3. Дисертантка пов'язує ефективність навчання діалогічному мовленню, у першу чергу, з підготовчим етапом діалогічного мовлення, при цьому опускаючи вагомість ступеня керування викладача. Окрім організації підготовчого етапу діалогічного мовлення, саме ступінь керування викладача безпосередньо впливає на відповідну комунікативну поведінку учасників діалогу.

4. Засвоєння лексичного матеріалу в межах кейсу, а саме структурованого кейсу «першовідкривача», відбувається на підготовчому етапі, а не на основному, як стверджує дисертантка.

Вказані зауваження та побажання не стосуються основного змісту рецензованої праці, не мають принципового характеру та не впливають на загальний високий рівень реалізованого наукового дослідження, достовірність і обґрунтованість висновків дисертантки та не зменшують наукову значущість виконаної дисертації, її позитивна оцінка залишається незмінною.

Дисертаційне дослідження Шиманської Віри Володимирівни «Формування лексичної компетентності в професійно орієнтованому усному англomовному спілкуванні майбутніх екологів» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне й практичне значення та відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 із змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 року), а його авторка – Шиманська Віра Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри педагогіки та методики
навчання іноземних мов
Київського національного
лінгвістичного університету

